

Erektilní dysfunkce, etiologie a léčba

Tatána Šrámková

Urologická klinika a Sexuologický ústav

1. LF UK a VFN Praha

Sexuologické oddělení FN Brno

Klinika úrazové chirurgie, TC FNB

Důležitost erekce

Nejčastější sex. aktivitou českých párů je vaginální soulož (Weiss, Zvěřina 2008).

ED je v 54% nejčastější sex. dysfunkce českých mužů. (Weiss P., Zvěřina J.: Sexuální chování obyvatelstva ČR IV. DEMA, Praha 2008.).

Každý 10. muž ve věku nad 21 let trpí ED. 54% českých mužů ve věku 35 – 65 let trpí ED.

Erekce a emoce

Muži jsou ochotni pro zlepšení kvality erekce používat:

zdraví škodlivé prostředky
„poppers“ (amylnitrit)

doplňky stravy deklarované na podporu erekce

kupovat „léky“ z nejasných zdrojů, nejasného složení a původu (padělky)

Padělky Viagry

Jen 10 % tablet obsahovalo účinnou látku.

Pomocí chromatografie byly nalezeny tyto látky:

- metronidazol
- namísto sildenafilu byl účinnou látkou tadalafil
- většina tablet obsahovala sádrovec, škrob, celulózu
- použité barvivo bylo původu počítačové barvy
- léky zabavené v Maďarsku obsahovaly pouze amfetamin
- zabavené ve VB koffein a laktózu

Webové stránky nabízející sildenafil mají 13 mil. hostů a prodej bez předpisu okolo 2.3 mil tbl /měs

Autoterapie ED

Muž trpící ED: stydí se za svůj problém
brání se komunikaci
snaží se o autoterapii
je sugestibilní
snadno podléhá reklamě
potravinové doplňky
„anonymní“ léčba

Efekt autoterapie?

Důsledky?

Opatření?

Důsledek reklamy pro muže s ED

podlehne reklamě (sugestibilní, ED negativní emoce)

koupí si doplněk stravy nebo padělek léku

nedostaví se propagovaný efekt („Mužem hned!“)

zklamání, nedůvěra (compliance klesá s počtem neúspěšných pokusů o odstranění problému)

rezignace!

důsledky: zvýraznění frustrace

dysforie v partnerském vztahu

nemoc, která vedla k ED, není odhalena, progresse

Reklama, postoj EFSA

od 14. 12. 2012 se na obalech a v reklamách nesmějí objevovat tvrzení, která Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA) neschválil jako platná.

Z 2000 jich EFSA zamítnul 97%, nejčastěji pro nejasně definované tvrzení nebo nedostatečně vědecky podložené

Erektilní dysfunkce

Definice:

Neschopnost dosáhnout a udržet ztopoření dostačující k realizaci uspokojivého sexuálního styku

(NIH Consensus Development Panel on Impotence, 1993)

Prevalence ED

Prevalence ED stoupá s věkem: 40% 40ti letých, 48% 50letých, 70% 70letých trpí ED

„Kompletní, těžká“ ED má větší prevalenci u uživatelů léků: AH 14%, PAD 26%, kardiaka 28% a vazodilatační farmaka 36%

90% nemocných s těžkou depresí trpí ED

Kouření zvyšuje riziko ED:

56% kuřáků s KV onemocněním má těžkou ED vs 21% nekuřáků,

20% kuřáků – hypertoniků trpí ED vs 8.5% nekuř.

ED v číslech

Předpokládaný nárůst prevalence ED ve světě.

	Prevalence ED (v milionech)		
	1995	2025	% change
World Total	152.564	322.497	111
Africa	11.462	30.788	169
Asia	86.868	199.858	130
Europe	30.893	42.792	39
South America	10.470	26.131	150
North America	11.872	20.986	77
Oceania	0.999	1.942	94

Etiologie ED

80% organická

20% psychogenní

Muž s ED trpí úzkostí, strachem, depresí.

Léčit se přijde 10 – 15% postižených, ostatním brání stud, neznalost

Organická etiologie ED

Vaskulární etiologie ED (60%):

hypertenze, dyslipidémie, ICHS, IM, CMP, ICHDK, nikotinismus, pánevní poranění

kombinovaná etiologie ED:

diabetes mellitus

neurogení etiologie ED:

míšní poranění, sclerosis multiplex, vertebrogenní poruchy, polyneuropatie, pánevní poranění, koloproktologické operace, prostatektomie, alkoholismus

Organická etiologie ED

iatrogenní ED (poléková): antihypertenziva, psychofarmaka – anxiolytika, antidepresiva, neuroleptika, antiepileptika, diuretika, antiandrogeny, gastroenterologika, hypolipidemika (fibráty)

hormonální: tyreopatie, hyperprolaktinémie, hypogonadismus...

lokální: m. Peyronii, fraktura penisu, fibróza CC

Farmakoterapie a ED

antihypertenziva: beta-blokátory, diuretika, centrální agonisté alfa 2 receptorů

bezpečná: ACE inhibitory, blokátory kalciových kanálů, sartany.

bezpečná je kombinace AH s I-PDE 5

anticholinergika: antiparkinsonika, TCA, antihistaminika, fenothiaziny

kardiotonika, AD a lithium, BZD, hypolipidemika, cytostatika, antiandrogeny

Erektivní dysfunkce a ICHS

shodný morfologický podklad (dysfunkce endotelu jako první stádium aterosklerózy)

shodné rizikové faktory: věk, hypertenze, diabetes mellitus, obezita, hyperlipoproteinémie, kouření, fyzická inaktivita

u nemocných s ICHS je ED častá a totéž platí naopak

65% pacientů s ICHS trpělo ED (Solomon et al. 2003)

u 40% pacientů s ED byla nalezena ICHS

(Pritzker 1999)

ED a ICHS

U téměř 70% pacientů s angiograficky prokázaným postižením koronárních tepen se

ED může objevit před anginózními příznaky

Průměrná doba mezi začátkem ED a objevením se postižení koronárních tepen (40% AIM, v 60% AP) byla u těchto nemocných 38,8

měsíců (3 roky)

Montorsi, F.: European urology 44, 2003, 360 - 365, Meluzin J.: Přístup nemocných s KV chorobami trpících ED. In: ED pod lupou, Adéla, Praha, 2005.

Diabetes mellitus a ED

až 75% diabetiků trpí určitým stupněm poruchy ztopoření (do 34 let 25%, 50 – 54 let 50%, 60 – 64 let 75%)

ED se u diabetiků vyskytuje 2 – 5x častěji než u běžné populace

vzniká o 10 – 15 let dříve než u běžné populace manifestace: ED první projev DM, v období metabol. decomp., po dlouhém čase od dg. DM

ED je častější než retinopatie či nefropatie

Sexuální funkce u nemocných se stomií

Multifaktoriální etiologie ED u stomiků:

věk (nemocní mladší 60 let mají větší šanci na zachování erekce)

psychický stav (nepříznivě působí deprese, úzkost, stres, strach, poruchy adaptace na následek změny vnímání tělesného schématu, sebepodceňování, autoakuzace...)

rozsah a charakter operačního výkonu, adjuvantní radioterapie a chemoterapie

Spontánní návrat erekce je asi u třetiny nemocných do roku po operaci...

ED po radikální PE

RAPE – zlatý standard pro léčbu onemocnění ohraničeného na orgán
věk sexuálně aktivních mužů s CA prostaty se stále snižuje (screening-PSA, USA 157/100 tis. obyv.)
RAPE – přístup **otevřený, laparoskopický, robotický**
incidence ED 20 – 100%, negativně spolupůsobí inkontinence močová, anejakulace, zkrácení délky penisu – snížení QOL

Radioterapie a hormonoterapie

radioterapie: neurogenní etiologie ED
přetrvávající poruchy močení, inkontinence
androgenní deprivace: úbytek svalové hmoty, nárůst objemu tuku, gynekomastie, zmenšování penisu, snížení kostní denzity, anémie, až ženský vzhled těla, úbytek ochlupení,
snížení kvality života, deprese, problémy s pamětí
roste obvod pasu, obezita, inzulinová rezistence, dyslipidémie, metabolický sy, ICHS

Sexuální dysfunkce po poranění míchy

erektilní dysfunkce 75%
anejakulace až 97%

neurogenní etiologie ED a anejakulace
výskyt ED a anejakulace závisí na výšce léze a rozsahem poranění (transverzální a ne-transverzální)

Léčba erektilní dysfunkce

Muž přichází k léčbě ED
po trvání potíží 66 – 88 měsíců

40% mužů trpících ED nikdy
s lékařem o potížích nehovoří

71% pacientů je nespokojeno
s diskusí o ED s profesionálem

(Deam 2003)

Léčba ED, Guidelines EAU 2013

- 1. linie léčby:** perorální medikace
podtlakové přístroje
léčba rázovou vlnou (shockwave therapy)
- 2. linie léčby:** intrakavernózní či intrauretrální farmakoterapie
- 3. linie léčby:** implantace PP

revaskularizační operace – pánevní poranění
Pacienta vedeme k racionálnímu očekávání

Viagra, co předcházelo...

1989 vědci společnosti Pfizer vyvíjejí *sildenafil citrate*
1991 v Sandwich (Anglie) *Peter Ellis a Nick Terrett* zjistili, že I-PDE5 mohou být nápomocny v léčbě ED
1991 studie *sildenafil citrate* v léčbě anginy pectoris
1992 fáze 2 *angina study*- erekce jako vedlejší účinek léčby
1994 – 1997 21 klinických studií zahrnujících 4500 mužů s ED
1997 *Viagra* získává prioritní statut pro FDA
1998 US FDA uvedla *Viagru* jako první perorální lék pro léčbu ED

Sildenafil

První perorální I-PDE5, jeho užívání podporuje největší množství EBM
 efekt 45 – 80%, 90% u pts s depresí, 45% radikální PE
 maxim. koncentrace v plazmě 1 hodina po podání, vylučovací poločas 4 hodiny
 Zpomalení absorpce zejména při požití masa s vysokým obsahem tuku
 snížení úvodní dávky u nemocných se závažnou cirhózou jater a starších 65 let
 NÚ: návaly horka, cefalea, dyspepsie, poruchy vidění (inhibice PDE6)

Moderní perorální léčba I-PDE5

sildenafil (Viagra)	1999
tadalafil (Cialis)	2003
vardenafil (Levitra)	2003
generika sildenafilu (12)	2011
avanafil	2012

Inhibitory PDE 5

	sildenafil	tadalafil	vardenafil
forma	tbl 25, 50, 100 mg	tbl 5, 10, 20 mg	tbl 5, 10, 20 mg
indikace	ED	ED	ED
nástup účinku	12 – 27 min	16 – 30 min	15 – 25 min
vliv jídla na nástup účinku	je	není	je
T _{max}	< 1 hod	2 hod	1 hod
T _{1/2}	3 – 5 hod	17,5 hod	4 – 5 hod

SMPC Viagra, Cialis, Levitra

Terapie ED, 1. linie léčby

Inhibitory PD E5

metoda první volby

bezpečné

účinné

snadné podání

podmínka: nepřítomnost ischemie myokardu či symptomů srdečního onemocnění do zátěže 6 METs (zátěžový test pac. s ICHS a ED)

Moderní léčba ED

inhibitory PDE 5 představují nejúčinnější formu perorální léčby - efekt léčby více jak 80%
 srovnání: Yohimbin (Afrodor), dopaminergní farmaka, vasodilatancia - efekt léčby 20 - 30%
 charakteristika: selektivní, kompetitivní inhibitory PDE 5
 chemická struktura kompetitivních inhibitorů PDE 5 je velmi podobná cGMP
 sildenafil a vardenafil se liší minimálně
 tadalafil se liší výrazně - odlišné farmakokinetické vlastnosti (vylučovací poločas...)

Terapie ED u mužů s ICHS

Inhibitory PDE5

kontraindikace: léčba nitráty či molsidominem – riziko vzniku hypotenze

užití nitrátů možno za 24 hodin po požití sildenafilu, 48 hodin po požití tadalafilu.

léčba inhibitory PDE5 může být zahájena týden po vysazení nitrátů

Nitráty na českém trhu

Inosorbid 5-mononitrát (Mono-Mack depot, Monotab, Monosan, Olicard)

Inosorbid 2,4 dinitrát (Cardiket, Isoket,)

Nitroglycerin (Nitromint, Nitroglycerin, Perliganit, Nitro Pohl)

Léčba inhibitory PDE5

účinná (dle SPC 80%)

bezpečná (většina NÚ je mírná)

účinná a bezpečná u specifických skupin nemocných (paraplegici, diabetici, pacienti po radikální PE, dialyzování, s RS...)

vyjma nitrátů malé riziko lékových interakcí

edukace

trpělivost

reflexní stimulace

důležitost opakovaného podání medikace 6–8krát

Kardiovaskulární riziko medikamentózní léčby ED u nemocných s ICHS

Léčba ED inhibitory PDE5 nezvyšuje riziko srdečních komplikací u nemocných s:

ICHS (Conti, 1999),

hypertenzí (Kloner, 2001)

stejně jako u ostatní populace (Moreales, 1998, Shakir, 2001).

Úskalí léčby I-PDE5

„Falešný non-respondéři“

chybí sexuální stimulace

špatné načasování podání I-PDE5

nedostatečná titrace dávky na maximální

nedostatečné vyzkoušení léku – nízký počet opakovaného podání (6-8krát)

pokud není efekt, změnit I-PDE5

Léčba ED u nemocných s endoteliální dysfunkcí inhibitory PDE5, benefit

Užívání inhibitorů PDE5 má u nemocných s kardiovaskulárními chorobami **protektivní efekt** na zlepšení funkce **cévního endotelu**, má pozitivní vliv na **průtok krve** koronárními tepnami, zlepšuje **koronární rezervu**

Jackson G. Et al.: Update on clinical trials of tadalafil demonstrates no increased risk of cardiovascular adverse events. J Sex Med 2004, 1, 161 - 167.

I-PDE5 a endoteliální dysfunkce

sildenafil: zlepšení erektilní funkce a markerů endoteliální funkce u mužů s DM (Aversa et al. 2008)

tadalafil : chronické užívání vedlo k sign. redukci hs-CRP, ET-1, tadalafil zlepšoval jak erektilní funkci, tak funkci cévního endotelu měřenou FMD penilních arterií, zvyšoval dostupnost cEPCs (endoteliální progenitorové buňky) Foresta et al 2006, Aversa et al. 2007

I-PDE5, další indikace

Benefit kombinované terapie I-PDE5 s testosteronem u hypogonadálních mužů, zlepšení terapeutické odpovědi na I-PDE5 (DM, obezita, spánková apnoe...): snížená hladina testosteronu vede ke snížení aktivity syntáz oxidu dusnatého (NOS) *Alhathal 2012*

Rehabilitace penisu u nemocných s CaP a KRK, prevence deoxygenace topořivých těles a jejich fibrotické přestavby *(Salonia et al 2008, Kendirci et al 2006, Padma-Nathan et al 2008)*

I-PDE 5, další indikace

sildenafil – léčba arteriální plicní hypertenze (*Revatio*) a současné podání s alfa-blokátory zlepšuje symptomy LUTS *(Tuncel et al. 2010)*.

tadalafil, 2012 zaregistrovaný v ČR pro léčbu LUTS (*Lower Urinary Tract Symptoms*): závažný problém mužů nad 50 let, nezávislý rizikový faktor ED, jejíž etiologie je multifaktoriální *(Andersson et al. 2011, Gacci et al 2012)*

Léčba ED rázovou vlnou

Terapeutické využití rázové vlny nízké intenzity
LSWT - vaskulární endoteliální růstový faktor (VEGF) neovaskularizace

Mechanismus účinku: zlepšení penilní hemodynamiky a funkce endotelu *(Guidelines EAU 2013)*

* Prof. Yoram Vardi MD (2010)

Léčba ED, 1. linie

Konzervativní:
perorální
intrakavernózní
podtlakové přístroje

2. linie léčby ED

2. linie léčby ED dle EAU-intrakavernózní farmakoterapie PGE1, indikování nemocní: kontraindikace I-PDE 5 nebo non-respondéři (*nemocní s neurogenní etiologií a těžší vaskulární etiologií – ICHS, DM*)
motivovaný nemocný s dobrou compliance
manuálně zručný, inteligentní

2. linie léčby: intrakavernózní léčba

Do nástupu I-PDE5 představovala „zlatý standard“ léčby ED

Efekt léčby 80 % - 94 % (vaskulární – neurogenní etiologie ED)

93 % *Tang et al 1995*, 89 % *Linnet et al 1996*,
86 % *Gorilovski 1996*, 91 % *Loran et al 1995*,
94 % *Šrámková et al 1997*, 93 % *Yiou et al 2011 (RAPE, 5.2 mcg)*

Intrakavernózní léčba

prostaglandin E 1, Alprostadil (KARON 100mcg)
bezpečný, účinný, malé riziko komplikací
dávka 1 – 40mcg, trvání erekce do 60 minut
alternativa kombinace s:
I-PDE 5
papaverin (30-60mg/fentolamin 1-2 mg, priapismus až 10%!
reflexní stimulace zvyšuje efekt-uvolnění endogenního PG E1 (semenné vajíčky)
zlepšení hemodynamiky penisu – snížení dávky PG E1

Léčba ED, 3. linie

Léčba chirurgická:

Implantace penilní endoprotézy

ED léčba, souhrn

1. **úprava životosprávy:** snížení váhy, pohyb, nekouřit, změna stravovacích stereotypů
2. **léčba komorbidit:** kontrola hypertenze, DM, dyslipidemie
3. **medikamentózní léčba:** PDE 5 inhibitory, injekční léčba PGE1

Erektilní dysfunkce, závěr

Je běžná, trápí polovinu českých mužů nad 35 let,
je snadno diagnostikovatelná,
je velmi dobře léčitelná